

Jastoppne glave sturrijo, toku grede vse prov po varsti. [zhi vsa] nkateri shyvottni vud /:glid:/ dopernesse svojo dovshnost, toku je srezhna ta glava, inu je tudi srezhn ti zeli shyvott. Aku pak te noge ti shyvott drugam nessejo, kokar glava vkaſhe: aku te roke drugu dellajo, kokar ta glava shelly: zhi ti jeſik drugazhi govory, kokar ta glava fa-povey: toku gre vse narobil grede vse kriſham! tukai ny lubesni — tukai ny ſvestobe — tukai ny srezhe, temuzh zela ſmeshnava, Punt, inu jeſa met vudami Raſboinstvu po zelim shyvottu, ja gotova smart, inu dokonzhanje tiga zhasniga shyvotniga shyvlenja. Ravnnu toku se tudi gody per enimu zesarstvu, per enimu krallestvu, inu opzhinstvu, kader so ti podloſhni nefvesti, nepokorni, neioſglivi — kader vsakateri drugazhi della, kokar ti napreipostavljeni vkaſhe! — kader svojo stannsko dovshnost nedopovny kader le svoj lastni nuz, inu lastne shelle yshe nasittiti — kader on svojo sluſhbo all is ne-veidnost, all is nefvestobe nedoparnesse — kader on nespojna to dovshno hvalleſhnost pruti svojinu napreipostavlenimu — kader on le sam sebe, inu svoj dobizhek luby — kader on nobenne ſvestobe nyma pruti svoji ozhetovi deſhelli — kader on svojo sluſh-bo, inu dovshnost stannsko ſanemarny, inu svojo glavo nespojna — toku tudi grede vse narobi — vse kriſham — ny srezhe zhasne, inu tudi nebode srezhe vezhne! kir zhed-nosti, inu prave lubesni ny, tukai vsiga faly. — ta sama edyna glava nemore zeli shyvott srezhniga sturriti, zhi ti drugi vudi neperpomorejo: tudi ti sami edyni vudi nemorejo zeli shyvott srezhniga sturriti, zhi nyso od te glave prov viſhani. Toku tudi enu zesar-stvu, enu krallestvu, inu opzhinstvu nemore srezhnu biti, aku nebode ti glavar s' timi drugimi podloſhnemi v' ozhetovi lubesni shyvel, inu ti podloſhni nebodo ſvesti, po-korni, inu pravedni se pruti svojinu glavarju ſaderſhalli. Saturai tudi ti ſdravniki, alli doktorji odreſhejo prozh takshne shkodlive vude od tiga shyvotta, ſavollo katerih hi marel zeli shyvott konz vſeti; ravnnu toku mare tudi en vikſhi glavar te shkodlive, ne-ſveste, inu struppne perſhonne is te zeze zhloveshke druſhbe isvrezhti, inu prozh od-reſjati, da zela zhloveshka skupshina konez nevfeme — Bog ti nar vikſhi gospod vsih gospodov, kateri je vse stvaril, je dal tim vikſhim glavarjam v' roke to shybo, inu ti mezh — to shybo ſa te nepokorne ottepsti — ti mezh ſa te struppne, kateri se nozhejo pobolsheti, is te zeze zhloveshke skuppshine prozh odreſjati. kateri more tuto resnizzo jastoppiti, tisti njo jastoppi.

Dodatno dokumentacijo beri na str. 292.

Kwiryna Handke

PAN v Varſavi

PROCES OBLIKOVANJA ULIČNIH IMEN

Natačna analiza načrtov današnjih mest, posebno takſnih z dolgim zgodovinskim razvojem, daje gradivo za številna zgodovinska in jezikoslovna opažanja. Taka analiza kaſe način zazidave mesta, lokalizacijo kulturnih spomenikov, potek ulic, obliko terena, sistem mestnih četrti. Vse to skupaj z imeni posameznih objektov v velikem številu primerov omogoča določiti najstarejši del mesta, reproducirati njegovo zgodovino.

Z mestno onomastiko so se razen zgodovinarjev v zadnjih letih pričeli ukvarjati tudi jezikoslovci. Mestna onomastika v širokem smislu besede zajema vsa imena krajev in objektov znotraj meja mesta, torej: predmestij, četrti, parkov, trgov, voda (z izjemo velikih rek, ki tečejo skozi mesto), mestnih vrat, obrambnih stolpov, mestnega obzidja itd., zlasti pa ulic. Večina omenjenih objektov se ne razlikuje od tistih, ki ležijo zunaj mestnega območja. Tudi njihova imena so analogna ali enaka tako pomensko kot strukturno.

V tem članku bom obravnavala imena ulic, saj so te najbolj integralno povezane z mestom. Nastajanje in preoblikovanje te onomastične kategorije bom prikazala s pomočjo zgodovinskega gradiva o Varšavi, zbranega iz virov od XV. stol. naprej.¹ Da bi tematiko približala slovenskemu bralcu, bom tam, kjer je to mogoče, za primerjavo navedla še današnja imena ljubljanskih ulic.²

Veliko število mest je nastalo s postopnim razvojem, med njimi tudi Varšava. Mestni organizmi so obstajali že pred podelitvijo mestnih pravic. Njihovi začetki so bile prvotno le občasno naseljene vasi in trgi, iz teh so pozneje nastala naselja s stalnim prebivalstvom. Danes je večina velikih, hitro razvijajočih se mest aglomerativnega tipa, kar pomeni, da so postopoma širila svoje meje in vključevala v svoj obseg okoliške vasi in naselja. Tako so npr. v mejah Velike Ljubljane danes takšni trgi, oziroma vasi kot *Ježica*, *Mala vas*, *Savlje*, *Kleče*, še prej pa so se priključila mestu *Bežigrad*, *Trnovo* in druga naselja, ki ležijo bliže središču; ta so se že zrasla s strnjanim središčem mesta.

Mestna onomastika, ki je bila tesno povezana z zgodovino mesta, je tvorila svoj imenski fond, saj je sprejemala starejša terenska imena, ki so že obstajala na danem območju (ta pojav opazamo še danes pri vključevanju okoliških vasi in trgov v okvir velikih mest, ko se lokalna onomastika ohrani ali spremeni v skladu z ustaljenimi navadami) in tvorila nova imena za nastajajoče objekte in ulice, mestna vrata, obrambne stolpe itd. Prvotno so za vzorec rabile iste sheme kot za poimenovanje topografskih objektov zunaj mesta — osnova imena je predstavljala značilne lastnosti objekta, kot so npr. oblika, barva, položaj, rastlinska odeja.³

Mesti Stara in Nova Varšava sta osnovani na višji planoti, razrezani s celo mrežo potokov in rečic, ki so se stekale v Vislo. Ostanek njihovih strug sta do danes ohranjena oblika in potek nekaterih ulic in takšna imena kot *Żródtowa*, *Żurawia* (od imena rečice *Żurawka*), *Dunaj*. Sledi obstoja drugih topografskih objektov so ohranjene v naslednjih uličnih imenih: *Chmielna* (po ledinskem imenu *Chmielnik* — nasad hmelja), *Gnojna* (po imenu *Gnojna Góra* — smetišče), *Bagno* (po imenu *Bagno*), *Stawki* (po vodnem imenu *Stawki*) itp. V Ljubljani kažejo podobne sledove nekdanje oblike terena imena ulic kot: *Bičevje*, *Dolgi breg*, *Mlake*, *Reber*, *Žabjak*, *Prevalj*, *Med hmeljniki*.

Zaprta obrambni sistem srednjeveškega mesta s sistemom ulic je vzrok za nastanek naslednjih imen: *Prosta*, *Mała*, *Krótká*. Ovalna oblika mestnega zidovja vpliva na obliko ulic, ki obkrožajo osnovni mestni kompleks okoli trga; v zvezi s tem so imena kot *Krzywe Koło*, *Krzywoboczna*, *Podwale*, pa tudi *Rynkowa*, *Przy Rynku*. V najstarejšem delu Ljubljane lahko najdemo analogna imena: *Kratka*, *Rečna*, *Kriva pot*, *Prečna*.

Seveda ta tip ni značilen le za dele mesta, ki so zaprti z zidovi ali omejeni z drugačnim obrambnim sistemom. Najti ga je mogoče tudi v drugih starejših delih mesta, v novejšem fondu uličnih imen velikih mest pa ga bogatijo še imena pri-

¹ Popolno gradivo, opis in jezikovna analiza je v knjigi: K. Handke, *Semantyczne i strukturalne typy nazw ulic Warszawy*. Wrocław 1970.

² S pridržkom, da zaradi pomanjkanja zgodovinskega gradiva lahko pride do interpretacijske napake pri določanju izhodišča kakega konkretnega imena.

³ Zaradi pomanjkanja prostora ne navajam popolne pomenske klasifikacije uličnih imen. Navedena je v zgoraj citiranem delu, prim. op. 1.

ključenih naselij. Spisek današnjih ljubljanskih ulic vsebuje razmeroma veliko topografskih imen: *Pri brvi, Ob pristanu, V murglah, Pod hrasti, Cesta v Mestni log, Na delih, Na gaju, Na stolbi, Na Žalah, Ob potoku, Pod hribom, Pot k ribniku, Pot k Savi* in mnoga druga.

Ulice, ki so potekale iz mesta, prehajale v glavne ceste in vodile do drugih krajev, so največkrat nosile imena, ki so označevala njihov cilj, npr.: *Zakroczymska ulica* je vodila do *Zakroczyma, Krakowskie Przedmieście* do *Krakova, Czerskie Przedmieście* do *Czerska, Ujazdowska* do *Ujazdowa*. Žal zaradi pomanjkanja zgodovinskega gradiva ne morem navesti ustreznih primerov za Ljubljano. V danem gradivu imajo enako funkcijo gotovo *Cesta na Brdo, Cesta na Vrhovce, Smartinska cesta*. Povsem drug pomen imajo npr. *Trnovska ulica*, ki leži v četrti *Trnovo* in ne vodi do nje, ali *Šišenska cesta*, ki ni pot iz centra do *Šiške*. Treba je poudariti, da večina ulic tega tipa nima več prvotne funkcije — imajo le spominski značaj (prim. niže).

V teku urbanizacije so nastajali tudi drugi tipi uličnih imen, tesno povezani z življenjem mesta in njegovih prebivalcev. To so imena po nazivih poklicnih skupin, npr. *Piekarska, Rycerska* (prim. v Ljubljani: *Velika čolnarska, Mala čolnarska, Zeljarska, Barvarska, Čevljarska, Ključavničarska, Kleparska steza, Kovaška, Kovinarska*), po narodnostnih skupinah, ki so živele v dani ulici, npr. *Zydowska* (zagotovo ima isto izhodišče *Židovska ulica* v Ljubljani, medtem ko imajo imena kot *Lužiškosrbska, Ruska* spominski značaj (in po imenih zgradb, kot npr. *Celna* (po zgradbi *carinarnice* pri prehodu čez *Vislo*), *Kapitulna* (po poslopju *Kapitlja*).

Posebno številna so bila v nekdanji Varšavi imena ulic, povezana z imeni cerkva in redov: *Świętojańska* (cerkev sv. *Jana*), *Świętojerska* (cerkev sv. *Jurija*), *Dominikańska* (red *dominikancev*), *Franciszkańska* (red *frančiškanov*).

V drugi polovici XVI. stol. je okoli nekdanje Varšave nastal obroč naselij, ki so bila privatni teritorij šlahte. To so bila samostojna naselja in celo majhna mesta, z imeni kot *Bielin(o), Bożydar, Dziekańka, Leszno, Wielopole*. Razen teh so Varšavo obkrožale še normalne vasi in mesta: *Mokotów, Woła, Powązki, Grochów, Praga*. Ščasoma sta se tako ena kot druga skupina priključili mestu. Po njih so se v varšavskem fondu ohranila imena četrti in ulic, ki so prvotno bile glavne ceste, potekajoče iz Stare Varšave do teh naselij in mestec, ali njihove glavne ulice. Nekatera imena so ohranjena v tedanji obliki, npr. *Leszno*, druga so spremenila svojo strukturo, npr. *Grzybów* → *Grzybowska*, ime *Grzybów* pa je postalo ime četrti.

Kako zelo so imena ulic povezana s topografijo mesta, priča primerjava načrtov večjega števila poljskih mest, kjer imena ulic kljub nekaterim spremembam v dolgoletnem razvoju natančno kažejo stadije gradnje mesta in ulične mreže, omogočajo določiti najstarejši del mesta, kjer najpogosteje nastopajo topografska imena ali imena, tvorjena po nazivih poklicev, npr. *Mostowa, Grobla (Na Grobli, Na Groblach), Grodzka, Farna, Zamkowa, Spichlerna, Klasztorna, Kościelna, Podzamcze (Podzamkowa, Podzamecka), Podmurna, Podwale (Podwalna, Podwalska), Zawalna, Wałowa, Krótka, Długa, Wąska, Szeroka, Błotna, Garbarska, Siennicza (Siennicka), Lazienna, Szewska, Rzeźnicza* itd. Če primerjamo ta spisek z ljubljanskimi uličnimi imeni, najdemo v najstarejšem delu me-

sta naslednja analogna ali ekvivalentna imena: *Strmi pot, Ulica na Grad, Na stolbi, Gornji trg, Poljanski nasip, Stari trg, Prečna, Rečna, Vrtna, Razpotna, Trnovski pristan, Ob pristanu, Velika čolnarska, Mala čolnarska, Privoz, Vožarski pot, Žabjak, Za Gradom, Zvonarska, Tesarska, Kleparska, Ključavničarska, Čevljarska.*

Do sedaj smo upoštevali le imena z dvočlensko zgradbo (ulica + x), kakršno srečamo v današnjem imenskem fondu. Vendar pa se je treba ustaviti ob vprašanju, kakšen je bil zgodovinski proces nastanka tega tipa imen in kakšen mehanizem tvorbe. Veliko podatkov o tem so mi dale raziskave gradiva o zgodovini Varšave.

V starih mestnih dokumentih nastopajo razen razmeroma maloštevilnih imen z obliko, ki jo uporabljamo danes, najpogosteje opisne konstrukcije, ki še niso imena ulic, vendar igrajo isto vlogo orientacije na terenu.

V okviru teh opisov lahko ločimo bolj ali manj zapletene tipe deležniških konstrukcij:

1. Najjasnejši tip je poved, katere osnova je deležnik na -qcy (redko na -ony), ki nastopa kot prilastek osebkca (*ulica*), npr.: *Ulica publiczna przez Frete od Bramy Staromieyskey aż do Rynku Nowego Miasta y daley protensive przez Rynek w ulicę zakroczymską idąca* (1667. leta); *Uliczki początek swoy od Ulicy publiczney Franciszkanskiej w tyłach Dworkow y Domow na Ulicy Publiczney Zakroczymska zwaney stoiąncyh, daley zaś pod pałacem dawniey Kotowskich, teraz do Konwiktu Ichmość Xięży Iezuitów Nobilum należących biegącey, a ku Zdroiom na grunt Mieyski Wygon zwany wybiegąjącey ...* (1765—1779).

2. Drugi tip je bil prvotno enak prejšnjemu, samostojno obliko pa je dobil po izpadu deležnika na -qcy, npr.: *Ulica z Frety mimo kościół S. Jerzego między ogrodami aż w Pole do wału poprzeczney drogi* (1667. l.).

3. V tem tipu nastopa namesto deležnika na -qcy nesklonljivi deležnik na -qc, npr.: *Ulica idąc z Nowega świata ku Grzybowu* (1659. l.).

Drugi tip je prehodni štadij k bolj enostavnim tipom, ko lahko govorimo o uličnih imenih v obliki predložnih zvez, npr. *ulica do Bonifratrow* (2. pol. XVIII. stol.); *Ulica ku Ujazdowu* (1659); *Ulica przez Chmielnik* (2. pol. XVIII. stol.). Taka oblika ustreza uličnim imenom, ki so se ohranila do danes, ali pa se tvorijo analogno: *Na Skarpie* (v Varšavi), *Na stolbi* (v Ljubljani); največkrat imajo topografski značaj.

Imena ulic z zgoraj opisano konstrukcijo niso značilna le za najstarejšo fazo poimenovanja. V varšavskem gradivu nastopata oba sistema drug ob drugem več stoletij, spreminja se le razmerje med njima: sčasoma se začenja pojavljati vedno več samostojnih imen, ki izpodrivajo opisne konstrukcije. V XVII. stol. so opisne konstrukcije še močno razširjene, v XVIII. stol. (posebno v drugi polovici) prevladujejo že samostojna imena, kar je posledica delovanja komisije Boni Ordinis, ki je številne ulice na novo poimenovala ali potrdila že obstoječa imena. V XIX. stol. kažejo uradni spiski že izključno take oblike, kot jih srečujemo danes.

Treba je poudariti, da sta oba omenjena sistema opisovanja in poimenovanja ulic odvisna drug od drugega. Do tesne povezave je prišlo zaradi tega, ker je veliko imen izhajalo iz opisov, npr. *Ulica do Bonifratrów (idąca)* → *ul. Bonifratrów* → *Bonifraterska*. V določenem obdobju so ta imena lahko nastopala istočasno, npr. *Ulica przez Konwikt zrobiona* → *Ulica Konwiktorska* (1765—1778), potem je prevladalo samostojno ime. Seveda to ne pomeni, da se je tvorba opisa v ime izvršila vedno in brez izjem. Dosti opisov je izginilo, zamenjala so jih imena, ki niso bila z njim prav nič povezana. Zamenjavo uličnih imen z razvitim drugim členom je pospešila (poleg poenotenja, ki je bilo delo administrativne uprave) močna jezikovna težnja k tvorbi enobesednih imen: to načelo se je uveljavilo tudi na področju krajevnih in ledinskih imen. Analogne spremembe kot *Kraków gród* → *Kraków*, ali *Księżę pole* — *Księżę* (lokativ — *na Księżem*), so nastajale tudi v imenih ulic, npr.: *Ulica przez Chmielnik* — *ul. Chmielna*, *Ścieżka do Wisły* → *ul. Wiślna* → *Wiślana*. Ta proces je v zgodovini varšavske onomastike zelo jasno viden.

V varšavskem zgodovinskem gradivu je mogoče poleg tega (vsaj v določenem obdobju) opaziti izrazit proces poenotenja drugega člena uličnih imen v pridevniško obliko (zlasti v nekaterih kategorijah), kar je povezano z opisnim značajem tega člena v sintaktični zvezi: *ulica* + *kakšna?* (npr. *Miła*, *Brzozowa*, *Świętojańska*). Takšne spremembe so nastale v imenih naslednjih ulic: *Bonifratrów* → *ul. Bonifraterska*; *ul. Franciszkanów* → *ul. Franciszkańska*; *ul. Bielino* → *ul. Bielinińska*; *ul. Podwale* → *ul. Podwalska* → *ul. Podwalna*. Težko je v tem trenutku reči, katera oblika drugega člena je pogostnejša — samostalniška ali pridevniška, zlasti zaradi velikega števila spominskih ulic, ki so v poljskem imenskem fondu največkrat samostalniške, torej: *Kwiatowa*, toda *Mickiewicza* (poleg zelo redke in starejše oblike *Mickiewiczowska*).

Rezultat dolgotrajnega preoblikovanja uličnih imen je današnja dvočlenska konstrukcija, sestavljena iz člena *ulica*: izenačujočega, enakega v vseh konstrukcijah (včasih imajo to vlogo analoga imena, kot so *aleja*, *trq*, *nabrežje*, *pasaja*). Prvi člen opisuje drugi: razločujoči, različen v posameznih konstrukcijah (konkretni objekt)⁴. Ta člen je lahko pridevnik, npr. *Nova Ładna*, *Rybia*, *Ogrodowa*, *Rzeczna*, *Zielarska*, prim. v Ljubljani: *Nova*, *Vrtna*, *Rečna*, *Lepi pot*, *Ribja*, *Zeljarska*), samostalnik v nom. sg, ali nom. pl. (npr. *Bugaj*, *Nalewki*; prim. v Ljubljani: *Bičevje*, *Mirje*, *Bežigrad*, *Mlake*, *Ovinki*) ali samostalnik v gen. sg. ali gen. pl. (*Konwalii*, *Sienkiewicza*, *Ossolińskich*; prim. v Ljubljani: *Carja Dušana*, *Trg herojev*, *Cesta 25 talcev*, *Pot heroja Trtnika*, *Martina Krpana*).

Ob tem je treba opozoriti na značilno razliko v količinskem razmerju med imenskimi tipi v Varšavi in Ljubljani, ki je nastalo zaradi različnih razvojnih teženj obeh jezikov na tem področju. Za Varšavo in druga poljska mesta so značilna spominska imena po priimkih v obliki samostalnika v genitivu (prim. *Sienkiewicza*, *Krasickiego*), medtem ko je ta tip v ljubljanskih uličnih imenih najpogosteje izražen s pridevniško obliko (prim. *Prešernova*, *Trubarjeva*, *Cankarjeva*, *Beethovnova*, *Titova*; prim. v poljščini *ul. Mickiewicza*, zelo redko *Mickiewi-*

⁴ Treba se je zavedati, da ta člen določa in opisuje objekt (kaže njegove resnične lastnosti ali funkcije) le v primerih prvotnih, motiviranih uličnih imen, nikakor pa ne v spominskih imenih, tvorjenih le po vzorcu prvotnih tipov.

czowska, nikoli *Mickiewiczowa*, toda splošno *pani Mickiewiczowa* = *Mickiewiczova* žena).

Razen tega obstajajo poljska ulična imena, pri katerih je drugi člen predložna zveza (*Na Skarpie*), ali zveza samostalnika s pridevnikom (*Krzywe Koło*), ali pridevnika s prislovom (*Nowo-Miodowa*, *Krótko-Franciszkańska*). Kolikor sem mogla ugotoviti, ulic tega tipa v Ljubljani ni. Mogoči so tudi primeri z večbesednim drugim členom (*Bitwy pod Grunwaldem*); tudi ta tip je v Ljubljani redek.

Ti zadnji tipi (z več kot enobesednim drugim členom) niso niti v Varšavi niti v drugih poljskih mestih prepogosti. Nekoliko drugače je v spisku ljubljanskih ulic. Zaradi velikega števila topografskih imen, zlasti na področjih, ki so bila šele nedavno vključena v mestni okvir (teh še ni zajelo mestno poenotenje imen), obstaja precejšnje število ulic z razširjenim drugim členom v obliki predložnih zvez, npr.: *Pot čez gmajno*, *Pot k igrišču*, *Cesta ob proggi*, *Cesta na Brdo*, *ul. Na griču*, *ul. Na dolih*, *ul. Pod gozdom* itd.

Kronološka analiza bogatega gradiva uličnih imen kaže na dve središči, kjer so se oblikovala: 1. prebivalstvo, 2. uradi.

Prvo središče je krog prebivalcev, ki tvorijo ta imena in jih uporabljajo. V starejšem obdobju so ulična imena nastajala izključno v tem okolju. Takratna mestna uprava je le uporabljala imena, ki so bila s splošno rabo že ustaljena, ni pa bilo posebnih uradov, ki bi določali norme za poimenovanje.

S hitro rastjo mest in večanjem števila mestnih objektov je postalo nujno ustanoviti upravo, ki bi normirala ulična imena. Kodificirali so stara, že obstoječa imena, nastajala pa so tudi nova, vedno bolj konvencionalna — brez pomenske povezave z označenimi kraji.

V različnih mestih je treba upoštevati različna prelomna obdobja, ko se začnejo pojavljati administrativno tvorjena imena ulic. Ponekod začnejo takšna imena nastajati šele v XX. stol. Tudi za Varšavo je obdobje največjega obsega administrativnega poimenovanja XX. stol., začetek tega procesa pa sega daleč nazaj — že v letu 1770 je komisija Boni Ordinis prvokrat naredila uradni spisec vseh uličnih imen v Varšavi. Takrat so se tudi prvič pojavile nekakšne modne težnje pri poimenovanju, nastali so izraziti tematski tipi imen, kot npr.: naravoslovni — *Kozia*, *Lipowa*, *Pawia*, ki niso bili utemeljeni z zunajjezikovnimi faktorji (topografija, mestno življenje). Sčasoma se je količinsko razmerje med administrativnimi imeni zvišalo v korist prvih.

Kakšne so razlike med administrativnimi in neadministrativnimi imeni? Imena ulic, ki so jih izoblikovali prebivalci, so praviloma nastajala v zvezi z lastnostmi določenega terena (zato tudi toliko topografskih imen). So torej pomensko motivirana in povezana z značilnostmi opisanega objekta. Administrativna imena pa so tvorjena po vzorcu starih motiviranih imen, ne glede na to ali imajo resnično zvezo z opisanim objektom; npr., stara *Zakroczymska ulica* je resnično vodila do *Zakroczyrna*, medtem ko nova *Paryska* ne vodi do *Pariza*: ime je narejeno po vzorcu prve in ima spominski značaj.

Z razvojem mest, širjenjem ulične mreže in intenzivno urbanizacijo primestnih območij se je pojavila nujna potreba po novih virih za poimenovanje ulic. Eden teh virov je bila uporaba starih imen, že pozabljenih ali izgubljenih zaradi izravnave terena in likvidacije nekaterih ulic. Drug način je tvorba imen po vzorcu že obstoječih: *Dunaj* in *Szeroki Dunaj*, *Wąski Dunaj*, ali *Bema* in *Nowo-Bema*, tretji pa prevzemanje uličnih ali topografskih imen z na novo priključenih tere- nov. Takšna imena pogosto še danes tvorijo prebivalci sami. Po vključitvi teh področij v okvir mesta nastane nov problem — nujnost utemeljenih sprememb v poimenovanju, da ne bi nastale dvojnice, saj ne more obstajati hkrati več ulic z imenom *Malinowa*, *Polna*, *Kolejowa* itd.

Pogosto pa te spremembe le niso tako racionalno utemeljene, nanje vplivajo najrazličnejše konjunktore. Spremembe uličnih imen zadenejo včasih na odločen odpor prebivalstva, ki hoče ohraniti staro ime, na katero je navajeno. Zaradi tega imajo nekatere ulice dvojna imena — uradno (administrativno) in pogo- vorno, ki ga uporablja prebivalstvo. Ta problem ni nov, obstajal je že v nek- danji Varšavi in drugih poljskih mestih, kar dokazujejo stari mestni dokumenti.

Prvi znak konvencionalizacije varšavskih uličnih imen je bil razvoj določenega tipa naravoslovnih imen, kar je sprožilo cel plaz tematskih imen, npr. po nazivih dreves, cvetlic, sesalcev, ptic, barv, po priimkih pisateljev, literarnih in zgodo- vinskih osebnosti itd. O povezavi med posameznimi imeni ulic in lastnostmi označenih krajev v tem primeru ne moremo govoriti. Včasih je utemeljen le izbor teme za določeno območje. Tako ima npr. del varšavske četrti Grochów ulična imena po priimkih poveljnikov in nazivih vojaških formacij iz obdobja Novembrske vstaje 1830—1831, saj se je ena odločilnih bitk odvijala prav na tem področju, ki takrat še ni bilo vključeno v okvir mesta. Vendar pa večinoma niti tako oddaljene povezave ni med temo in značilnostmi objekta.

Tematika uličnih imen je tesno povezana s kompleksnostjo zemljišča. Imena, podrejena določeni temi, so namreč največkrat lokalizirana v neposredni sese- ščini na področju ene mestne četrti. Kompleksi semantično istovrstnih imen niso le varšavski pojav. Kot ena najpopularnejših rešitev poimenovanja v zadnjem času nastajajo v velikem številu večjih mest. Tudi težnja po izposojanju posa- meznih ali celih kompleksov imen iz mesta v mesto je posledica delovanja admi- nistracije. Ta pojav se je opazno razširil v XX. stol. in povzročil nastanek abso- lutno konvencionalnih imen, saj se je pretrgala vez med imenom in njegovim prvotnim pomenom (če so seveda prenesena imena bila prvotno motivirana).

Iskanje novih vzorcev za poimenovanje ulic je povzročilo tudi bliskovit pohod spominskih imen, ki predstavljajo bogat in neizčrpen vir, zaradi česar njihovo število v vseh mestih neprestano narašča. Posebno produktiven je v tem primeru tip uličnih imen po priimkih znamenitih ljudi.

Prevedla

Majda Škrjanc-Woźniakowa